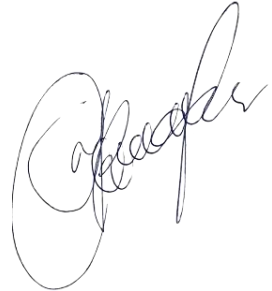

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

ФОМІЧОВ КОСТЯНТИН СЕРГІЙОВИЧ

УДК 342.9(477):364-056.26(043.5)

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ
ЗАХИЩЕНОСТІ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ:
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Реферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Кропивницький – 2024

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Центральноукраїнському державному університеті імені Володимира Винниченка

Науковий консультант:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки
Соболь Євген Юрійович
ректор Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Луценко-Миськів Леся Ігорівна,
головний науковий співробітник
Науково-дослідного інституту
публічного права

доктор юридичних наук, професор
Шаповал Роман Володимирович,
завідувач кафедри адміністративного права
та адміністративної діяльності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

доктор юридичних наук, професор
Джафарова Олена В'ячеславівна,
завідувачка кафедри поліцейської
діяльності та публічного адміністрування
факультету № 3
Харківського національного університету
внутрішніх справ

Захист відбудеться «24» травня 2024 р. о 09.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 23.053.05 Центральноукраїнського державного університету імені В. Винниченка за адресою: 25006, м. Кропивницький, вул. Шевченка, 1

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Центральноукраїнського державного університету імені В. Винниченка за адресою: 25006, м. Кропивницький, вул. Шевченка, 1

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. А. Сокурєнко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування теми дослідження. Для нашої країни забезпечення соціальної захищеності осіб з інвалідністю є актуальним питанням, що можна пояснити стійкою тенденцією до зростання їх кількості в загальній структурі населення. Однією з причин виникнення такого негативного явища є наслідки повномасштабного воєнного вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 р. Масовані воєнні атаки, постійні обстріли території України, зокрема її цивільних об'єктів щоденно збільшують чисельність поранених українців, впливаючи на зростання кількості осіб, які унаслідок бойових дій отримали тяжкі поранення, що спричинили настання інвалідності. Також цю статистику поповнюють важкопоранені українські бійці, які беруть активну участь у бойових діях і визволенні територій України, окупованих російською федерацією.

Зокрема, до початку повномасштабної війни, за даними Державної служби статистики України, станом на перше січня 2021 р. в Україні налічувалося 2 мільйони 703 тисячі людей з інвалідністю, з-поміж яких: осіб з інвалідністю – 163,9 тисячі дітей; 222,3 тисячі людей з інвалідністю першої групи; 900,8 тисячі – другої групи та 1 мільйон 416 тисяч – третьої групи [1]. Через воєнні дії кількість осіб з інвалідністю збільшилась орієнтовно на 27 тисяч [2]. Спрогнозувати остаточні дані неможливо з багатьох причин, однією з яких є постійні масивні збройні ракетні атаки, унаслідок чого багато українців гине й зазнає каліцтва.

Наведені статистичні дані наочно представляють масштабність досліджуваної проблеми й водночас засвідчують важливість уживання на загальнодержавному й місцевому рівнях заходів з розвитку системи гарантування соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Зокрема, існує потреба в реалізації ефективних та дієвих умов для забезпечення проведення реабілітаційних заходів, протезування осіб, які отримали тяжкі поранення унаслідок бойових дій з отриманням каліцтва, забезпечення їх соціальної адаптації та реанімації. З огляду на це сьогодні є суспільно важливим проведення фундаментального дослідження формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні з урахуванням зовнішніх загроз та внутрішніх труднощів.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. порушену в нашому дослідженні проблематику умовно слід поділити на дві частини, які перебувають у невіддільній синтетичній єдності, де в першій частині представлено формування державної політики соціальної захищеності осіб з інвалідністю, у другій – її реалізацію відповідними суб'єктами. Зазначимо, що

---

¹ У Держстаті розповіли, скільки в Україні людей з інвалідністю. 24 червня 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukraine-invalidnist-statystyka/31324501.html>.

² Коробкін С. За рік кількість людей з інвалідністю зросла на 27 тисяч. SOCIAL.COM.UA. 2023. URL: <https://social.com.ua/lyshe-u-nas/za-rik-kilkist-lyudej-z-invalidnistyu-zroslo-na-27-tysyach/>.

більшість науковців у своїх працях розкрила теоретичні та прикладні аспекти адміністративно-правового регулювання відносин у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю (Н. Армаш³, І. Бородін⁴, С. Коханчук⁵, А. Куца⁶, С. Пасічніченко⁷, Є. Соболю⁸). Правові основи з окремих елементів соціального захисту осіб з інвалідністю викладено в наукових розвідках Л. Шумної⁹, Н. Коробенко¹⁰.

Окрім указаних наукових доробок, зазначимо, що питання саме формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю глобально й всебічно не вивчено, тому емпіричною базою дослідження стали праці таких авторів: В. Авер'янова, О. Безпалової, Ю. Битяка, В. Богущького, М. Бойка, Н. Болотіної, О. Віжунова, В. Волошина, В. Галуцька, В. Гаращука, С. Герасімчука, К. Гнатенка, Ю. Гридасова, О. Джафарової, О. Дрозда, А. Іванищука, О. Іванова, С. Кандиби, А. Колодія, В. Кондратенка, В. Копейчикова, С. Короеда, С. Коханчука, О. Кузьменка, А. Куцої, Т. Макійчука, Є. Мачульської, Н. Мироненко, Л. Миськів, В. Мицика, Т. Мінки, К. Міщенко, В. Мельника, А. Мхитаряна, В. Олефіра, Д. Переверзєва, Є. Соболя, С. Стеценка, А. Терещенка, Г. Тітова, С. Шатрави, І. Шевченка. Питання міжнародних стандартів захисту прав осіб з інвалідністю досліджували К. Бабіч-Касьяненко, А. Жорняк, А. Іпатов, О. Капітан, В. Кондратенко, В. Костюк, Л. Котова, В. Маринець, С. Пасічніченко, І. Ханюкова, Л. Шумна.

Зауважимо, що в проблемі щодо соціальної захищеності осіб з інвалідністю й перспективи формування та реалізації державної політики постійно спостерігається динамічність, яка потребує швидкого реагування держави на результати сьогоденних реалій і факторів зростання кількості осіб з інвалідністю, спричинених активними воєнними діями рф. Саме тому обрана

---

³ Армаш Н. Адміністративно-правовий статус керівників органів виконавчої влади: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2005. 200 с.

⁴ Бородін І. Л. Адміністративно-правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина: дис... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2004. 405 с.

⁵ Коханчук С. С. Адміністративно-правові засади взаємодії органів публічної адміністрації щодо забезпечення прав та свобод осіб з інвалідністю: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Тернопіль, 2018. 265 с.

⁶ Куца А. М. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту інвалідів: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2011. 297 с.

⁷ Пасічніченко С. В. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту інвалідів в Україні: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07. Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини «Україна». Київ, 2011. 224 с.

⁸ Соболю Є. Ю. Діяльність органів публічної влади щодо реалізації і захисту прав та свобод інвалідів: адміністративно-правова теорія та практика: дис. ... доктора. юрид. наук: 12.00.07. Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2015. 546 с.

⁹ Шумна Л. П. Правові основи реабілітації інвалідів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2003. 160 с.

¹⁰ Коробенко Н. П. Пенсійне забезпечення по інвалідності в солідарній пенсійній системі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2010. 20 с.

тематика потребує визначення сучасних шляхів розв'язання наявних теоретичних та прикладних проблем, що засвідчує актуальність, важливість і своєчасність проведення нашого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію спрямовано на реалізацію положень Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24.03.2021 № 119/2021; Національного плану дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю на період до 2025 р., затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2021 р. № 285-р; Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р; Плану заходів із впровадження в Україні Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я та Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1008-р; Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю, затверджені Указом Президента України від 13 грудня 2016 р. № 553/2016. Дослідження проведено в межах науково-дослідної роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка «Концептуально-методологічні засади правового регулювання процесу європейської інтеграції України» (державний реєстраційний номер 200116U006126).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає в тому, щоб на підставі наукової доктрини вітчизняних та зарубіжних учених-адміністративістів, з урахування норм міжнародного та національного законодавства сформулювати концептуально нові підходи до формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні, розробити й сформулювати науково обґрунтовані пропозиції з її оновлення.

Для досягнення цієї мети поставлено такі основні *завдання* дослідження:

- визначити поняття, сутність й особливості формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю як об'єкта адміністративно-правового регулювання;
- окреслити завдання й принципи державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, розкрити її мету;
- розкрити правові засади державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю;
- з'ясувати коло адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, визначити їх специфіку;
- визначити коло суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю та схарактеризувати їх адміністративно-правовий статус;
- обґрунтувати способи формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

– розкрити сутність нормотворчих процедур формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

– з'ясувати сутність та специфіку установчих процедур формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

– виокремити особливості погоджувальних процедур формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

– пояснити сутність, форми та види взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

– розкрити особливості взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з іншими державними інституціями й органами місцевого самоврядування;

– з'ясувати зміст й особливості взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з інститутами громадянського суспільства;

– проаналізувати міжнародний досвід утвердження стандартів соціальної захищеності осіб з інвалідністю та окреслити можливі шляхи його адаптації до правової системи України;

– сформулювати й обґрунтувати практичні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Предмет дослідження – державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: адміністративно-правовий аспект.

Методи дослідження. На основі використання логічних прийомів і конкретних способів дослідження в процесі реалізації сформульованих завдань та поставленої мети дослідження було використано комплекс загальних, філософських, загальнонаукових, конкретно-наукових і спеціальних методів.

Серед *загальних методів* права доволі широко застосовано *метод філософської діалектики*, який ґрунтується на діалектичному та ідеалістичному пізнанні, який дав змогу визначити правові категорії порушеної проблеми, схарактеризувати онтологічне підґрунтя розвитку правових засад державної політики формування та розвитку соціальної захищеності осіб з інвалідністю (розділ 1). Безпосередньо *діалектичний метод* став фундаментом для тлумачення правових норм та визначення понятійного апарату дослідження (розділи 1, 2, 3, 4).

На підставі *загальнонаукових методів* структуровано та детально розкрито зміст, мету й завдання державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, сформульовано її принципи (підрозділи 1.1,

1.2); визначено методи (підрозділ 2.3.); представлено адміністративні процедури формування та реалізації державної політики в досліджуваній сфері із зорієнтованістю на особливості здійснення нормотворчих (підрозділ 3.1), установчих (підрозділ 3.2) та погоджувальних процедур (підрозділ 3.3); визначено сутність відповідних адміністративно-правових відносин (підрозділ 2.1).

У функції елементів загальнонаукового методу в дослідженні віддзеркалено аналіз, синтез, метод порівняння, узагальнення.

Методи *аналізу та синтезу* використано для з'ясування змісту досліджуваних у роботі понять, а саме: «державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю», «адміністративні правовідносини у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю», «адміністративні процедури у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю», «взаємодія суб'єктів державної політики у сфері соціальної захисту осіб з інвалідністю», «громадськість» тощо. Метод *порівняння* дав змогу проаналізувати різні позиції вчених стосовно розуміння правових явищ у контексті досліджуваної проблеми, зокрема сутності понять «соціальний захист» та «соціальна захищеність», «взаємодія», «адміністративні процедури», «міжнародні стандарти прав людини»; видової класифікації взаємодії суб'єктів державної політики у сфері соціальної захисту осіб з інвалідністю; форм запозичення правового досвіду іноземних країн, дозволив вивчити міжнародний досвід утвердження стандартів соціальної захищеності осіб з інвалідністю (підрозділи 2.1, 3.1, 4.1, 4.2, 5.1). Метод *узагальнення* використано під час умовиводу вужчого смислового навантаження понятійного апарату до його ширшого тлумачення, що вплинуло на визначення елементів адміністративно-правового механізму державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю (розділ 2), з'ясування ролі й завдань суб'єктів формування та реалізації цієї політики (підрозділ 2.1); дослідження врегулювання взаємодії суб'єктів (підрозділ 4.1); окреслення особливостей взаємодії цих суб'єктів з позиції розкриття порушеної проблеми (підрозділи 4.2, 4.3).

Одним з видів *спеціального методу* є *формально-юридичний метод*, який застосовано для визначення суті нормативних актів у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю (розділи 1, 2, 3, 4), зокрема й міжнародного законодавства (підрозділ 5.1).

Метод моделювання впроваджено для з'ясування наявних і потенційних проблемних питань в адміністративно-правовому регулюванні державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю й у його науковому підґрунті та виявлення шляхів їх розв'язання (розділ 5).

Структурний метод виявився доречним для характеристики форм взаємодії суб'єктів, що забезпечують формування та реалізацію державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, інститутів громадянського суспільства в цій сфері та формування інших, важливих для цього дослідження класифікацій (розділи 4, 5). *Логіко-семантичний метод* дав

змогу дослідити позиції вчених з окремих напрямів цього дослідження. *Історичний метод* використано для визначення рівня розвитку уявлень про сутність інвалідності та роль держави в соціальному захисті осіб з інвалідністю (підрозділ 5.1).

Нормативна база дослідження ґрунтується на положеннях Конституції України, законах України, основними з яких є такі: «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 875-ХІІ, «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 № 2017-ІІІ, «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» від 16.11.2000 № 2109-ІІІ, «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю» від 18.05.2004 № 1727-ІV, «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» від 03.12.2020 № 1053-ІХ, «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 № 2671-VІІІ, «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23.12.1997 № 776/97-ВР, «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-ХІІ; підзаконних актів, спрямованих на формування політики соціального захисту: Указів Президента України «Про активізацію роботи щодо забезпечення прав людей з інвалідністю» від 03.12.2015 № 678/2015, «Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю» від 13.12.2016 № 553/2016, «Про підвищення ефективності заходів у сфері прав осіб з інвалідністю» від 03.12.2019 № 875/2019, «Про деякі заходи щодо соціального захисту ветеранів війни, сімей загиблих, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України» від 11.09.2021 № 466/2021; Постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виявлення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, які проживають у зоні надзвичайної ситуації або можливого ураження, та організації їх супроводження» від 18 квітня 2018 р. № 282, «Про утворення Ради у справах осіб з інвалідністю» від 14 вересня 2016 р. № 628, «Про затвердження Порядку надання статусу особи з інвалідністю внаслідок війни особам, які отримали інвалідність внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх проведення, під час безпосередньої участі у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України» від 8 вересня 2015 р. № 685 тощо, та інших нормативно-правових актів, зокрема й міжнародних, які врегульовують формування та шляхи реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Емпіричною основою дослідження є інформація, розміщена на офіційних вебпорталах органів державної влади, насамперед Міністерства соціальної політики України, Міністерства у справах ветеранів України, звіти Організації з безпеки та співробітництва в Європі, Уповноваженого Верховної Ради України

з прав людини; статистичні дані Державної служби статистики України, а також матеріали наукових досліджень, правова публіцистика з питань соціальної захищеності осіб з інвалідністю, політико-правова публіцистика та довідкові видання.

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертація є однією з перших у вітчизняній науці працею, у якій представлено сучасну концепцію формування та реалізації державної політики соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні з позиції адміністративно-правової науки. У процесі виконання дослідження сформульовано й обґрунтовано низку наукових положень, які винесено на захист, зокрема:

уперше:

– викладено зміст наукового розуміння сутності адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, де з огляду на основи класичної плюралістичної концепції визначено об'єкт цих правовідносин, який охоплює державні заходи забезпечення реалізації соціальних прав, створення рівних можливостей для забезпечення різних потреб осіб з інвалідністю нарівні з іншими членами суспільства;

– обґрунтовано припущення науково-доктринального розгляду сутності адміністративних процедур формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю як складної системи відносин між державою в особі уповноважених органів та осіб з інвалідністю, що передбачає обов'язкове нормативне встановлення законодавчо визначеного порядку прийняття адміністративних актів або укладення адміністративно-правових договорів щодо діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики під час розгляду та розв'язання індивідуально-конкретних завдань, спрямованих на забезпечення прав і свобод, законних інтересів осіб з інвалідністю, уведення дієвих способів їх соціальної захищеності;

– визначено наукове розуміння нормотворчих процедур та представлено їх види відповідно до формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю як окремих завершених етапів діяльності уповноважених суб'єктів для подання ініціативних проєктів нормативних актів і розробленої концепції, пропозиції про підготовку й прийняття нормативного акта, внесення змін, доповнення або скасування нормативних актів;

– на основі аналізу установчої юридичної процесуальної діяльності теоретично обґрунтовано зміст установчих процедур реалізації державної політики, що є виокремленими, поетапними діями, спрямованими на призначення та створення уповноважених суб'єктів у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, які виконують владно-управлінську діяльність, зорієнтовану на розв'язання конкретних юридичних питань у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю та прийняття індивідуальних рішень;

удосконалено:

– сутнісно-змістове тлумачення значення й місця державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в системі

державної політики, де одним з визначальних та актуальних напрямів діяльності демократичної держави є формування соціальної політики захищеності осіб з інвалідністю, що характеризується такими ознаками: стабільність, цілеспрямована діяльність, наявність визначеного уповноваженого суб'єктного кола, чітке спрямування в розв'язанні проблеми, використання різних способів у досягненні мети;

– науково інтерпретовано завдання й мету державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, цілеспрямованість якої полягає у визначенні напрямів комплексу правотворчої та правореалізаційної управлінської діяльності суб'єктів державної влади, що реалізує можливості матеріального забезпечення та охорони інших гарантованих державою прав осіб з інвалідністю; відновлення та підтримки здоров'я; використання ними свого потенціалу як прогресивного члена суспільства;

– укладено систему принципів державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, виокремлено з-поміж них загальносистемні й спеціалізовано-структурні, які з огляду на сутність власне формування та реалізації державної політики розподілено на цільові, функціональні та організаційно-процесуальні;

– запропоновано наукове розуміння юридичної природи державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, представлені системою норм права, що визначає основні аспекти здійснення та забезпечення соціальної захищеності осіб з інвалідністю, установа шляхів сприяння повноцінного залучення цієї категорії громадян у суспільні процеси, упровадження міжнародних стандартів соціального захисту, підвищення якості соціальних послуг;

– сформульовано науковий підхід до розкриття сутності повноважень суб'єктів формування та реалізації державної політики соціальної захищеності осіб з інвалідністю, діяльність яких передбачає продуктивне й ефективне розв'язання завдань щодо забезпечення надійності та стабільності у виконанні основних напрямів реалізації державної політики, гарантує дотримання прав усіх учасників адміністративно-правових відносин і запобігає виникненню конфліктів під час провадження взаємодії цих суб'єктів на підставі норм права, що зміцнює фундамент організаційно-управлінської діяльності державних органів у досліджуваній сфері;

– подано загальну інтерпретацію сутності методів державної політики суб'єктів владних повноважень та інших учасників, що є способами впровадження дієвих заходів впливу на формування відносин між останніми для забезпечення реалізації прав і свобод осіб з інвалідністю, їх соціальної захищеності нарівні з іншими особами; з огляду на загальнотеоретичні підходи укомплектовано чотири групи методів: організаційно-розпорядчий, соціально-психологічний, метод недопущення дискримінації, правовий метод;

– представлено результати аналізу юридичної природи погоджувальних процедур з надання соціальних послуг особам з інвалідністю, що гарантують

заявникам право на отримання документа погодження й установаження інвалідності, спрощення проходження можливе завдяки створенню єдиної електронної бази інформаційно-практичного спрямування, яка зможе задовольнити потреби осіб з інвалідністю й спростити процедуру та час для отримання послуги, мінімізувавши перелік потрібних документів;

– викладено позицію щодо диференціації форм взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, що є визначеною та регламентованою законодавством спільною діяльністю цих суб'єктів для конституційного та законодавчого забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю, їх повноцінної участі в житті суспільства, надання соціальних послуг і допомоги;

– сформульовано думку, що виконання частини повноважень суб'єктів публічної адміністрації інститутами громадянського суспільства, збільшення кількості форм і методів їхньої взаємодії повинно супроводжуватися пропорційним перекладанням відповідальності за їх неналежне виконання на інститути громадянського суспільства, оскільки вони можуть мати суттєвий, а подекуди і визначальний вплив на державну політику та повинні бути організаційно спроможними здійснювати відповідний вплив;

набули подальшого розвитку:

– теоретико-правові та практичні підходи до визначення змісту таких категорій у досліджуваній сфері: «державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю», «об'єкт державної політики ...», «засади державної політики ...», «адміністративні правовідносини ...», «адміністративні процедури ...», «взаємодія суб'єктів державної політики у сфері соціальної захисту осіб з інвалідністю» тощо;

– наукове узагальнення про доцільність створення в структурі центрів соціальних служб (незалежно від кількості населення територіальних громад) підрозділу, уповноваженого виконувати дії, спрямовані на належну реалізацію потреб осіб з інвалідністю, що сприятиме закріпленому розподілу повноважень щодо соціального захисту та надання соціальних послуг відповідній групі населення;

– наукові роздуми щодо особливостей взаємодії Президента України, Верховної Ради України, правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування з іншими державними суб'єктами у формуванні та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, зокрема й питання взаємодії Збройних сил України та інших військових формувань із суб'єктами в досліджуваній сфері державної політики для посилення їх взаємодії;

– результати аналізу міжнародного досвіду розуміння змісту міжнародних стандартів соціальної захищеності осіб з інвалідністю, які репрезентують такі висновки: 1) указують на важливість забезпечення особам з інвалідністю належного рівня життя європейського стандарту поряд з іншими людьми в різноманітних сферах – освітній, трудовій, медичній, інфраструктурній тощо; 2) є орієнтиром для гуманної та правової ідеології, яку

держава має реалізувати у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю; 3) нормотворчість у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю потрібно спрямовувати не на копіювання декларативних норм міжнародно-правових документів у цій сфері, а враховувати можливість їх реального виконання;

– наукові положення шляхів удосконалення адміністративно-правового регулювання формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з формулюванням коректних пропозицій щодо внесення змін та доповнень до низки законодавчих та підзаконних актів, спрямованих на реалізацію і захист прав і свобод осіб з інвалідністю як прогресивних представників сучасного суспільства, їх соціальної захищеності (Додаток Б).

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що матеріали дослідження, висновки, пропозиції та рекомендації можна використовувати у:

– *науково-дослідній сфері* як основу для подальших теоретико-правових досліджень напрямів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю (акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *законотворчій діяльності* результати дослідження можна застосовувати для вдосконалення правового регулювання формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю;

– *правозастосуванні* для підвищення ефективності та дієвості реалізації способів соціальної захищеності осіб з інвалідністю на території України (акт впровадження Кіровоградського обласного бюро медико-соціальної експертизи);

– *освітньому процесі* під час розроблення та викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право: доктринальні та практичні проблеми», «Актуальні проблеми конституційного та муніципального права», «Адміністративне право», «Міжнародний захист прав людини», «Актуальні проблеми адміністративного права», «Сучасні аспекти міжнародного публічного права», а також для розроблення посібників, їх розділів, лекцій і навчально-методичних матеріалів для підготовки здобувачів вищої освіти зі спеціальностей 081 «Право» (довідка про впровадження Центральноукраїнського державного університету ім. В. Винниченка; акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Особистий внесок здобувача. Дисертація підготовлена її автором самостійно. В наукових працях, опублікованих у співавторстві, є значний внесок здобувача. Зокрема, у роботах: Fomichov, K., Sobol, Y., Kondratenko, V., Okopyuk, O., Skliarenko, I. Interactions between the international convention and the system of guaranteeing the rights of persons with disabilities in Ukraine – автором розкрито взаємини між міжнародною конвенцією і системою гарантування прав людини з інвалідністю в Україні; Fomichov, K., Kondratenko, V., Bobrishova, L., Seletskyi, O., Shestak, L. Theoretical and legal approaches regarding the administrative activities of the public authority in safeguarding rights of persons with

disabilities – автором здійснено аналіз теоретико-правових підходів до управлінської діяльності органів державної влади щодо забезпечення прав осіб з інвалідністю; Fomichov, K., Maksymenko, N., Yunin, O., Rezvorovych, K., & Shevchenko, T. The essence of administrative legal relations in the sphere of social security for persons with disabilities – автором досліджено окремі аспекти сутності адміністративних правовідносин у сфері соціального забезпечення осіб з інвалідністю; Fomichov, K., Kozar, Y., Lazariiev, V., Kapitanenko, N., Horislavska, I., & Hlebova, N. Normative and Legal Modern Time Terminology: Problem Application Issues - автором розроблено загальну концепцію статті, сформовано висновки щодо проблем застосування нормативно-правової термінології сучасності.

У співавторстві з В. Г. Гриценко, Є. Ю. Соболев, А. А. Манжулою та іншими науковцями опубліковано монографію «Інтеграція правової системи України в Європейський простір: стан та шляхи розвитку» – авторським внеском є розділ «Адміністративно-правовий вимір формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідності в умовах євроінтеграційних процесів».

Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам, у дисертаційному дослідженні не використовувалися. Наукові результати та висновки, які виносилися на захист кандидатської дисертації, повторно на захист не виносяться.

Апробація результатів дослідження. Результати проведеного дослідження, його основні наукові ідеї, положення та висновки оприлюднено на 15 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Актуальні проблеми приватного та публічного права» (м. Харків, 31 березня 2023 р.); «Правові засади організації та здійснення публічної влади» (м. Хмельницький, 31 березня 2023 р.); «Актуальні проблеми національного законодавства» (м. Кропивницький, 20 квітня 2023 р.); «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (м. Тернопіль, 28 квітня 2023 р.) «Сектор безпеки України: актуальні питання науки та практики» (м. Харків, 27–28 квітня 2023 р.); «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів» (м. Суми, 18–19 травня 2023 р.); «Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики» (м. Дніпро, 26 травня 2023 р.); «Права людини та публічне врядування в сучасних умовах» (м. Чернівці, 9 червня 2023 р.) «Відкрита наука України: візійний дискурс в умовах воєнного стану» (м. Ужгород, 27–29 вересня 2023 р.); «Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики» (м. Кропивницький, 06 жовтня 2023 р.); «Правовий дискурс» (м. Черкаси, 12 жовтня 2023 р.); «Інноваційні дослідження та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті» (м. Рівне, 19 жовтня 2023 р.); «Modern vision of implementing innovations in scientific studies: collection of scientific papers «SCIENTIA» (Sofia, Republic of Bulgaria, October 20, 2023); «International scientific-practical conference “Current issues of science, education and society: theory and practice” (Aarhus, Denmark, October 20,

2023); «Theoretical and practical scientific achievements» (Pisa, Italian Republic, October 27, 2023).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, які містять 14 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (395 найменувань на 47 сторінках) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 427 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації; зазначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами; окреслено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, схарактеризовано його методологію; аргументовано наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, визначено шляхи та форми їх упровадження; подано відомості про апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг роботи.

Розділ 1. «Теоретико-правова характеристика державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких розкрито сутність державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, представлено її мету, завдання й принципи, схарактеризовано правові засади цієї політики в Україні.

У *підрозділі 1.1 «Поняття державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю як об'єкт адміністративно-правового регулювання»* подано ретроспективний огляд наукових позицій стосовно змісту таких категорій, як «політика», «державна політика», «соціальна захищеність» та «особа з інвалідністю».

Наголошено, що обов'язковим складником змісту поняття «політика» є наявність спеціальних суб'єктів, наділених відповідно до законодавства управлінськими повноваженнями, діяльність яких спрямовано на реалізацію державної політики. Засвідчено, що держава в процесі реалізації через відповідні органи своєї політики в різних галузях має прагнути сприяти добробуту людей, забезпечувати та ефективно захищати соціальний порядок, у якому соціальна, економічна та політична справедливість віддзеркалює всі інституції національного життя. Безпосередньо це стосується також сфери соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

З'ясовано, що сфера соціальної захищеності осіб з інвалідністю, як і всього населення загалом, нині перебуває в процесі становлення та реформування, а метою нашої держави є інтеграція до європейського й світового простору, тому вказані аспекти потребують постійної уваги та коригування. Державну політику формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю потрібно розвивати на науковій основі, на позитивному міжнародному й зарубіжному досвіді.

В адміністративно-правовій характеристиці державної політики як об'єкта адміністративно-правового регулювання основоположним має бути розуміння «політики» як певної програми, «дорожньої карти» або стратегії дій,

у якій передбачено комплекс схвалених заходів для її практичної реалізації. Визначено, що обов'язковим складником змісту політики є те, що її мають формувати та реалізувати спеціальні суб'єкти, у яких є управлінські повноваження. Цей складник підкреслює управлінську спрямованість державної політики, що полягає в діяльності відповідних компетентних органів державної влади.

У процесі загальнотеоретичного аналізу дефініції «державна політика» виокремлено ознаки, які характеризують її сутність та зміст; окремо з'ясовано ознаки державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю; сформульовано авторське визначення терміна «державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю».

Визначено, що державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю як об'єкт адміністративно-правового регулювання – це сукупність відносин, які склалися в публічному управлінні сферою соціальної захищеності осіб з інвалідністю та сприяють стабільності і захищеності таких осіб, гарантують захист їхніх прав і свобод, а також створюють умови для подальшого розвитку й удосконалення адміністративно-правових інструментів спеціальних суб'єктів публічного управління на державну політику в цій сфері.

У підрозділі 1.2 «Мета, завдання та принципи державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю» викладено цільове завдання, основні напрями формування й реалізації державної політики в досліджуваній сфері.

Підкреслено, що основна мета соціальної захищеності осіб з інвалідністю відповідно до законодавства – надавати пенсії, державну допомогу, компенсаційні та інші виплати, пільги, соціальні послуги; здійснювати реабілітаційні заходи; устанавлювати опіку (піклування) або забезпечувати сторонній догляд. З'ясовано, що мета державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю є результатом діяльності суб'єктів владних повноважень у тій чи тій сфері державної політики, тобто певною мірою є суб'єктивним віддзеркаленням об'єктивного. Зокрема, загальна мета соціальної захищеності – надати кожній особі можливості для вільного розвитку й реалізації, а також забезпечити мінімально потрібний життєвий рівень та підвищити загальний добробут населення.

Установлено, що першорядним завданням державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю є наперед визначений комплекс рішень і дій суб'єктів владного впливу, спрямований на розв'язування проблем соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Констатовано, що принципи державної політики у сфері формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, безперечно, мають важливе значення для змістового наповнення адміністративно-правової діяльності суб'єктів владних повноважень та інших стейкхолдерів правовідносин, що складаються в цій сфері, а також для конкретизації чітких цілей та спрямованості її завдань. Зазначено, що кінцевою метою всіх

принципів є забезпечення реальної рівності для людей з обмеженими можливостями, яка має впливати на тлумачення всіх принципів.

Запропоновано авторську класифікацію принципів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. При цьому зауважено, що їх не можна реалізувати ізольовано один від одного, тому в процесі класифікації принципів важливо враховувати єдність мети соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

У підрозділі 1.3 «Правові засади державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю» розкрито проблеми правових засад державної політики досліджуваної сфери.

З огляду на актуальність й важливість проблеми соціальної захищеності осіб з інвалідністю на державному й міжнародному рівнях опрацьовано значну кількість нормативно-правових актів у цій сфері, тому запропоновано класифікувати їх залежно від юридичної сили акта нормативно-правового акту.

Зауважено, що правові засади державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні найбільш повно й змістовно представлено в низці національних законодавчих актів. Саме в цих правових актах закріплено та віддзеркалено основні напрями державної політики України щодо осіб з інвалідністю, зокрема їх соціальна захищеність. Чільне місце та першорядна роль у визначенні правових засад державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні належить спеціальним законам, з-поміж яких – закони України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 875-ХІІ та «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» від 06.10.2005 № 2961-ІV. Їхнє важливе значення полягає в тому, що саме в них окреслено основні аспекти здійснення та забезпечення соціальної захищеності осіб з інвалідністю, встановлено можливі шляхи сприяння повноцінній залученості цієї категорії громадян до суспільних процесів тощо.

На основі аналізу правових засад визначено, що сьогодні основними формалізованими критеріями, відповідно до яких потрібно оцінювати державна політика щодо соціальної захищеності інвалідів, є наявність офіційно визнаної державну політику щодо осіб з інвалідністю; наявність спеціального антидискримінаційного законодавства щодо осіб з інвалідністю; координація національної політики щодо осіб з інвалідністю; судові та адміністративні механізми реалізації прав осіб з інвалідністю; наявність неурядових організацій осіб з інвалідністю; доступ осіб з інвалідністю до реалізації цивільних прав, зокрема права на працю, на освіту, створення сім'ї, на недоторканність приватного життя та власності, а також політичних прав; наявність системи пільг і компенсацій для осіб з інвалідністю; доступність для осіб з інвалідністю фізичного середовища; доступність для осіб з інвалідністю інформаційного середовища.

Унаслідок аналізу правового підґрунтя державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю з'ясовано, що соціальний захист осіб з інвалідністю є складником діяльності держави щодо

забезпечення прав і можливостей указаних осіб нарівні з іншими громадянами та полягає в наданні пенсії, державної допомоги, компенсаційних та інших виплат, пільг, соціальних послуг, здійсненні реабілітаційних заходів, установленні опіки (піклування) або забезпеченні стороннього догляду.

Розділ 2. «Характеристика окремих елементів адміністративно-правового механізму державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких сформульовано види адміністративно-правових відносин, схарактеризовано їх суб'єкти та методи формування державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з формулюванням їхньої сутності та визначенням специфіки.

У підрозділі 2.1 «Поняття та види адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю» проведено адміністративно-правовий аналіз адміністративних правовідносин у досліджуваній сфері.

У процесі розкриття поняття адміністративно-правових відносин з'ясовано, що вони є складником суспільних відносин, які виникають під час державного управління як організаційні зв'язки між їхніми учасниками. Поведінку суб'єктів правовідносин регулюють норми адміністративного права, які з огляду на природу права формують відповідні взаємні права та обов'язки.

На підставі теорії адміністративного права витлумачено сутність об'єкта адміністративно-правових відносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, який передбачає державні заходи забезпечення реалізації соціальних прав, створення рівних можливостей для забезпечення різних потреб осіб з інвалідністю на рівні з іншими членами суспільства. Окрім того, окреслено ознаки адміністративно-правих відносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Запропоновано класифікувати адміністративні правовідносини у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю за такими ознаками: характером управлінських зв'язків (на вертикальні та горизонтальні); порядком дії (у просторі, часі та колом суб'єктів); методом правового регулювання (субординаційні, координаційні та реординаційні); метою застосування (регулятивні та охоронні); результатом реалізації норм (забезпечувальні, процедурні та процесуальні); ступенем загальності (загальні, міжгалузеві та локальні); формою припису (зобов'язальні, заборонні, дозвоільні, заохочувальні); повнотою приписів (визначені та бланкетні); характером дій зобов'язаного суб'єкта (активні та пасивні); розподілом прав та обов'язків (односторонні, двосторонні та багатосторонні); кількісним складом суб'єктів (прості та складні); терміном дії (одноразові, короткочасні та довгострокові).

У підрозділі 2.2 «Суб'єкти формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» представлено організаційно-правову визначеність суб'єктів формування та реалізації державної політики.

Наголошено, що суб'єкти формування та реалізації державної політики сприяють продуктивному й ефективному розв'язанню завдань, мета яких –

забезпечити надійність та стабільність у реалізації основних напрямів державної політики. Для формування й реалізації державної політики ці суб'єкти мають свою організаційно-правову визначеність, упорядкованість і структуру, якій відповідає певне коло суб'єктів, що мають спектр прав та обов'язків.

Аналіз чинного законодавства дав змогу запропонувати низку змін і доповнень у частині поліпшення формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з огляду на умови воєнного стану та наявність постійної загрози життю й здоров'ю для всього цивільного населення, зокрема й цієї категорії осіб, унаслідок повномасштабного вторгнення росії. Сформовані пропозиції викладено в окремому додатку та згруповано за юридичною силою акту, відповідно до якого реалізується державна політика уповноваженими суб'єктами.

У підрозділі 2.3 «Методи формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» запропоновано дієві способи формування та реалізації державної політики в досліджуваній сфері.

У теорії права визначено два галузевих методи: імперативний та диспозитивний, які також активно застосовують й у сфері формування та реалізації соціальної політики. Засвідчено, що диспозитивний спосіб регулювання виражено в тому, що особа з інвалідністю, яка хоче пройти процедуру оформлення соціальної допомоги, оскільки потребує соціального захисту, за власною ініціативою має право звернутися із цим до державних органів із соціального забезпечення, а ці органи зобов'язані надати допомогу та сприяти в проходженні цієї процедури із соціального забезпечення відповідно до вимог чинного законодавства. Звідси впливає імперативний метод, сутність якого полягає в підпорядкуванні вимогам чинного законодавства та чіткому дотриманні своїх повноважень, визначених інструкціями, державними органами із соціального забезпечення. Імперативний метод яскраво віддзеркалено в застосуванні державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, а саме в дотриманні порядку оформлення інвалідності та отриманні соціальної допомоги, процедуру яких визначено низкою спеціальних законодавчих актів.

З огляду на загальнотеоретичні підходи класифікації методів, на нормативне забезпечення реалізації державної соціальної політики запропоновано авторське бачення класифікації методів формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Засвідчено, що на сьогодні актуальною є проблема встановлення зв'язку інвалідності з пораненнями чи іншими ушкодженнями здоров'я цивільних осіб, одержаними від вибухових речовин, боєприпасів і військового озброєння, для встановлення пільг по інвалідності. Проблема полягає в тому, що чинне законодавство визначає такі ушкодження в цивільних осіб унаслідок проведення антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей, що дає їм право отримати відповідні соціальні пільги. Нині воєнні дії

тривають на всій території України, чисельність отриманих ушкоджень, що спричиняють настання інвалідності в цивільних осіб, зростає, тому є потреба у внесенні відповідних змін до законодавства для отримання відповідних пільг усіма громадянами України.

Розділ 3 «Окремі адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» охоплює три підрозділи, у яких сформовано, проаналізовано й обґрунтовано специфіку адміністративних процедур у досліджуваній проблемі.

У підрозділі 3.1 «*Нормотворчі процедури формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні*» окреслено сутність нормотворчих процедур.

Визначено, що адміністративна процедура формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю є складною системою відносин між державою в особі уповноважених органів та осіб з інвалідністю, що передбачає обов'язкове нормативне встановлення законодавчо-визначеного порядку прийняття адміністративних актів або укладення адміністративно-правових договорів щодо діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики під час розгляду й розв'язання індивідуально-конкретних завдань для забезпечення прав і свобод та законних інтересів осіб з інвалідністю.

Засвідчено, що формування та реалізація державної політики є сферою, у якій об'єднано інтереси не лише держави, а й суспільства загалом. Державна політика – це фаза активної ролі органів державної влади в процесі реалізації їхньої діяльності, що охоплюють систему дій, регулятивні заходи, закони, фінансові пріоритети певного напрямку. Державну політику віддзеркалено в нормативно-правових актах, судових рішеннях, однак передовсім у конституціях.

Акцентовано, що нормотворчою діяльністю слід уважати діяльність уповноважених органів щодо планування, розроблення, прийняття, зміни, припинення чинності нормативно-правових актів. Зазначено, що нормотворчий процес у юридичній літературі визначено як організаційно-правову діяльність уповноважених суб'єктів, які виконують завдання створення, підготовки, розгляду проєктів нормативно-правових актів, в подальшому їх прийняття.

Доведено, що в нормотворчій діяльності виявляється два самостійних процеси, а саме: процес прийняття та процес реалізації акта. Процес прийняття акта полягає в оформленні потрібної нормотворчої позиції з подальшим набуттям його чинності. З погляду процесу реалізації початок характеризується набуттям та припиненням дії правового акта.

Запропоновано розглядати нормотворчі процедури як розрізненні стадії діяльності уповноважених суб'єктів із завершеним результатом, логічно побудовані, що починаються висуванням ініціативних проєктів нормативних актів, поданням розробленої концепції акта, пропозиціями щодо розроблення та прийняття нормативного акта. Зміст кожної стадії чітко визначено, і лише

повне виконання всіх його компонентів дозволяє резонно, злагоджено перейти до наступної стадії.

Підрозділ 3.2 «Установчі процедури формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» розкриває особливості установчих процедур формування та реалізації державної політики в досліджуваній сфері.

Зазначено, що установчу діяльність пов'язано з реалізацією суб'єктами публічної влади повноважень, наданих для створення нових органів і посад, оскільки установча діяльність взаємопов'язана з установчими повноваженнями загалом. З огляду на це є обов'язковим віддзеркалення установчих повноважень в нормативно-правових актах. Зауважено, що під установчими процедурами слід розуміти діяльність органів відповідного рівня щодо створення, реорганізації, ліквідації організаційних структур органів, які безпосередньо реалізують державну політику у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. У цих процедурах передбачено етапи щодо створення організаційних структур державних органів у досліджуваній сфері, зокрема й реорганізацію та ліквідацію їхніх організаційних структур. На підставі теоретичних основ щодо визначення установчого процесу та установчих процедур сформульовано авторське бачення установчих процедур формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Обґрунтовано доцільність виокремлення в структурі центрів соціальних служб підрозділу з питань соціального захисту осіб з інвалідністю (незалежно від кількості населення територіальних громад). Цей підрозділ забезпечує реалізацію комплексу заходів, які безпосередньо впливають з потреб осіб з інвалідністю, зокрема він проводить моніторинг оцінки потреб і якості надання тих чи тих послуг особам з інвалідністю.

У підрозділі 3.3 «Погоджувальні процедури формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» витлумачено сутність погоджувальної діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

З'ясовано, що зміст процедури погодження полягає в установленні порядку здійснення органами виконавчої влади погоджувальних заходів у межах їхніх повноважень, який гарантує заявникам право на отримання документа погодження за умови виконання ними всіх вимог законодавства для його отримання.

Представлено процедуру проходження особами медико-соціальної експертизи для встановлення інвалідності із акцентуванням уваги на специфіці проходження цієї експертизи в умовах воєнного стану. Також наголошено на реформі медико-соціальної експертизи в Україні, а саме – упровадженні Міжнародної класифікації функцій (МКФ) в Україні, що кардинально змінить уявлення про встановлення втрат працездатності. Такий процес буде реалізовано автоматично без участі комісії, що сприятиме об'єктивному

встановленню інвалідності та значно спростить процес проходження погоджувальних процедур.

Наголошено, що сьогодні нагальною є потреба у створенні дієвої системи відновлення функціонування людських ресурсів, оскільки чинний порядок встановлення інвалідності є пережитком минулого: медико-соціальні експертні комісії не дають змоги належно оцінити потреби людини, сконцентровуючись лише на проблемах, які безпосередньо стосуються фізичного стану особи, тобто здоров'я. На сьогодні в умовах війни, трьох категорій інвалідності недостатньо для опису втрати людської діяльності. Зокрема не враховано адаптацію людини до того стану, коли виникають проблеми з повноцінним спілкуванням, втратою роботи, неможливістю подорожувати, тобто позбавленням умов звичайного способу життя.

Запропоновано внести зміни до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо такої ситуації, а саме відсутності у чинному законодавстві підстави інвалідності, яка виникла через поранення, контузію, каліцтво, захворювання, одержані у зв'язку з військовою агресією РФ проти України на всій її території, а не лише їх отримання на території Донецької та Луганської областей.

Розділ 4 «Особливості взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» складається з трьох підрозділів, у яких системно й окремо визначено форми та особливості взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні.

У підрозділі 4.1 *«Поняття, форми та види взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю»* представлено форми взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні, визначено її різновиди.

Зазначено, що ефективна реалізація суб'єктами державної політики, об'єктом якої є забезпечення соціального захисту осіб з інвалідністю, своїх повноважень не можлива без взаємодії всіх суб'єктів такої політики між собою, а також з іншими суб'єктами публічної адміністрації та інститутами громадянського суспільства. Співпраця та взаємодія між суб'єктами, які відповідають за формування та реалізацію державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю, є важливим складником їхньої роботи. Ця взаємодія дозволяє об'єднати зусилля та ресурси кількох суб'єктів для досягнення конкретних спільних цілей. Вона ґрунтується на узгодженості дій суб'єктів у різних ситуаціях та забезпечує певний рівень самостійності кожного суб'єкта у взаємодії. При цьому основною метою є забезпечення соціального захисту осіб з інвалідністю. Взаємодію між різними суб'єктами у виконанні їхніх повноважень та завдань у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю потрібно спрямувати на спільне розв'язання конкретних завдань.

Засвідчено, що різноманітні завдання й цілі перед суб'єктами державної політики у цій сфері зумовлюють різні види взаємодії як учасниками, так і

об'єктами такої взаємодії. Взаємодія між суб'єктами формування та реалізації державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю повинна сприяти ефективному розв'язанню соціальних проблем інвалідів завдяки об'єднанню ресурсів та можливостей різних суб'єктів. З'ясовано, що формами взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю потрібно вважати визначений нормами законодавства зовнішній вияв практичної діяльності таких суб'єктів. Цю діяльність спрямовано на забезпечення їхньої ефективної спільної роботи з іншими суб'єктами задля досягнення спільної мети – належного захисту прав осіб з інвалідністю. Запропоновано авторське бачення класифікації форм взаємодії відповідних суб'єктів, оскільки законодавець прямо не встановлює переліку можливих конкретних форм взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

У підрозділі 4.2 «Особливості взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з іншими державними інституціями та органами місцевого самоврядування» проаналізовано своєрідність взаємодії досліджуваних суб'єктів з державними інституціями та органами місцевого самоврядування. У результаті дослідження з'ясовано, що ефективна діяльність суб'єктів у цій сфері не можлива без взаємодії з іншими державними інституціями та органами місцевого самоврядування, оскільки соціальний захист інвалідів є багатоаспектним і потребує узгодженої діяльності на різних вертикальних та горизонтальних рівнях системи суб'єктів формування та реалізації державної політики в указаній сфері.

Реалізація соціального захисту осіб з інвалідністю вимагає спільної узгодженої діяльності на різних рівнях – законодавчому, виконавчому та правоохоронному. Законодавча влада встановлює зміст таких прав та визначає суб'єктів, зобов'язаних їх реалізовувати. Виконавча влада та органи місцевого самоврядування реалізують державну політику у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в межах, за порядком і способом, визначеним законодавством. Правоохоронні органи забезпечують невідворотність правової відповідальності за незабезпечення або порушення прав осіб з інвалідністю.

Основними формами такої взаємодії є співробітництво та спільна участь у розробленні проектів нормативних актів. Водночас недостатньо розвинутими є такі форми взаємодії, як обмін інформацією, що вимагає від суб'єктів публічної адміністрації додаткових зусиль для узгодження й координації своєї діяльності на відповідних нарадах, семінарах, тощо.

Досліджено форми взаємодії Збройних сил України та інших військових формувань із суб'єктами формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, зокрема військово-лікарських комісій та медико-соціальних експертних комісій, у контексті посилення їхньої взаємодії.

Резюмовано, що для досягнення спільних цілей, зокрема й співробітництва та спільної участі в розробленні нормативних актів, можна використовувати різні форми взаємодії. Наголошено, що обмін інформацією та інші форми взаємодії потребують додаткового розвитку для досягнення оптимальних результатів.

У підрозділі 4.3 «Взаємодія суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з інститутами громадянського суспільства» проаналізовано партнерські зв'язки між суб'єктами формування та реалізації державної політики в досліджуваній сфері та представниками громадянського суспільства.

Зауважено, що прихильність до демократичних цінностей зобов'язує кожен гілку влади обирати такі форми й види взаємодії з громадськістю, щоб вони могли забезпечити їм доступ до реальної участі в реалізації своїх повноважень щодо захисту політичних, соціально-економічних прав і свобод як всього суспільства, так і окремих його груп, зокрема й осіб з інвалідністю. Належно організовані інститути громадянського суспільства можуть мати суттєвий, а подекуди й визначальний вплив на державну політику в тій чи тій сфері. Окрім того, громадські об'єднання осіб з інвалідністю мають додаткові переваги та пільги, тому мають бути спроможними відповідно впливати на процес прийняття як управлінських, так і законотворчих рішень у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю.

Доведено, що рівноправні та взаємовигідні відносини між громадськістю та суб'єктами публічної адміністрації є запорукою ефективної взаємодії суб'єктів формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з інститутами громадянського суспільства. Лише розвинені інститути громадянського суспільства здатні реально, позитивно та повною мірою впливати на державну політику, зокрема у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Для досягнення вискоелективного рівня такої взаємодії її суб'єкти повинні обопільно прагнути реального втілення гарантованих Конституцією України прав і свобод осіб з інвалідністю.

Підкреслено, що взаємодія з громадськістю також є важливою. Її можна реалізувати, дозволяючи громадським організаціям та іншим представникам громадськості брати участь у розв'язанні завдань державної політики та контролю за нею, однак слід враховувати, що громадськість є інституційно менш спроможною порівняно з публічними суб'єктами, тому важливо обережно ставитися до розширення її ролі та впливу в цій сфері.

Розділ 5 «Шляхи удосконалення державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю» містить два підрозділи, у яких на основі аналізу проблем національної системи правового регулювання та міжнародних стандартів окреслено новітні шляхи вдосконалення державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

У підрозділі 5.1 «Міжнародний досвід утвердження стандартів соціальної захищеності осіб з інвалідністю та можливі шляхи його адаптації»

до правової системи України» проаналізовано міжнародну систему стандартів соціальної захищеності осіб з інвалідністю та виокремлено можливі шляхи її адаптації в національному просторі.

Міжнародні стандарти соціального захисту осіб з інвалідністю пройшли тривалий еволюційний шлях, проте сьогодні сучасна правова доктрина й міжнародні правові документи наголошують на потребі в постійному оновленні вимог і стандартів соціального захисту для осіб з інвалідністю. При цьому загальність та універсальність правових стандартів соціального захисту осіб з інвалідністю визначають важливість їх адаптації в національному законодавстві.

Зазначено, що нормативне визначення прав осіб з інвалідністю можна розширити, а не скоротити порівняно з міжнародними стандартами. Закріплення цих прав у міжнародних правових документах аж ніяк не гарантує їх повної реалізації в конкретних країнах. Лише фактичне виконання зобов'язань, схвалених на міжнародному й на конституційному рівнях, а не їх формальне проголошення в нормативних актах, засвідчить те, що держава забезпечила всі належні умови для повної реалізації прав осіб з інвалідністю, зокрема і їхній соціальний захист.

Наголошено, що міжнародні правові стандарти є важливим орієнтиром і мірою сучасних гуманістичних та правових цінностей, які Україні важливо враховувати під час реалізації своєї державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю.

У процесі дослідження також з'ясовано шляхи адаптації стандартів соціальної захищеності осіб з інвалідністю. З огляду на результати аналізу резюмовано, що адміністративно-правове регулювання державної політики у сфері соціального захисту інвалідів в Україні нині трансформується та перебуває на новому етапі розвитку, спрямованому на впровадження гуманістичних цінностей та нових підходів до захисту прав цієї групи населення. Водночас існують проблеми, які виникають через невідповідність між декларативними принципами державної політики в цій сфері та їх реальною реалізацією. Також на цей процес значно впливають соціально-економічні та політичні умови в Україні, що визначають можливості вдосконалення правового регулювання у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю. Для досягнення належних результатів у цій сфері слід насамперед переглянути підходи до соціального захисту осіб з інвалідністю, забезпечити високий рівень їхнього соціального добробуту і лише після цього сприяти поліпшенню адміністративно-правового регулювання з урахуванням нових концепцій.

У підрозділі 5.2 «Тенденції удосконалення адміністративно-правового регулювання формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю» окреслено сучасні проблеми та шляхи їх розв'язання, спрямовані на оновлення й упорядкування адміністративно-правового регулювання формування та реалізації державної політики в досліджуваній сфері.

Виявлено, що сьогодні соціальна сфера України має низку актуальних проблем, спричинених відсутністю чітких напрямів соціальної політики та економічно-політичної стабільності. Також ускладнюють ці проблеми постійні бойові дії, пов'язані із відсіччю збройній агресії російської федерації проти України з 2014 р., що спричинило різке збільшення кількості осіб з інвалідністю. Для боротьби з указаними негативними наслідками держава постійно розробляє національні стратегії, програми, концепції тощо, зорієнтовані на визначення напрямів удосконалення забезпечення реалізації прав і задоволення потреб осіб з інвалідністю та поглиблення наявних у цій сфері проблем.

Сформульовано декілька конкретних напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання соціальної захищеності осіб з інвалідністю, з-поміж яких – оновлення правової бази у сфері реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю для належного забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю органами місцевого самоврядування внаслідок реформи місцевого самоврядування в Україні у 2015–2020 рр.; створення додаткових гарантій прав осіб з інвалідністю, яка виникла внаслідок збройної агресії російської федерації проти України з 2014 р.; забезпечення функціонування механізму відшкодування матеріальної та моральної шкоди особам з інвалідністю за рахунок майна держави-агресора.

Сьогодні завдяки розвитку різних галузей науки, а також з огляду на прогресивні позиції Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю адміністративно-правовий статус особи з інвалідністю набуває нових форм вираження, що проявляється в зміні ставлення держави до таких осіб: від тягара до повноцінних членів суспільства. Зокрема, держава взяла на себе значну кількість зобов'язань щодо не лише підтримання умов для існування осіб з інвалідністю, але й для забезпечення їхньої повноцінної участі в житті суспільства. Зазначене обумовлює потребу у створенні дієвої публічної системи відповідних суб'єктів, здатних належно формувати та реалізовувати державну політику у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації на основі теоретико-методологічного підходу проаналізовано норми національного законодавства та міжнародного досвіду утвердження стандартів соціальної захищеності осіб з наявною диференціацією обмежень життєдіяльності людини з інвалідністю, проведено теоретичне узагальнення, унаслідок чого запропоновано низку змін до чинного законодавства, спрямованих на вдосконалення сфери формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, зорієнтованих на формування активного та прогресивного прошарку сучасного суспільства. За результатами проведеного дослідження сформульовано висновки та пропозиції, основними з яких є:

1. Констатовано, що одним з першорядних та актуальних напрямів державної політики в демократичній країні є її формування у сфері соціальної

захищеності осіб з інвалідністю. Соціальний захист людей з інвалідністю є основоположним для досягнення їх ефективної інтеграції в забезпеченні життя суспільства та активної участі в ньому. Наголошено, що для загального сприяння соціальному захисту потрібно розробити основні напрями відповідної державної політики з урахуванням конкретних обставин різних груп людей. З огляду на це запропоновано авторське бачення сутності поняття «державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю». Наголошено, що це цілеспрямована діяльність уповноважених суб'єктів публічного управління, яку реалізують під час виконання нормативно-правових, організаційних та управлінських заходів у сфері формування й реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Відповідно до сутності поняття сформульовано ознаки державної політики в досліджуваній сфері, а саме: державна політика є стабільною, організованою та цілеспрямованою діяльністю; державну політику здійснюють спеціальні уповноважені суб'єкти, з владними повноваженнями в кожній конкретній сфері; державна політика має бути чітко спрямованою на розв'язання проблеми або досягнення результату; у державній політиці можна використовувати різні засоби для досягнення поставлених цілей – правових, економічних, адміністративних тощо.

2. Установлено, що метою соціальної захищеності осіб з інвалідністю є визначені напрями правотворчої та правореалізаційної управлінської діяльності суб'єктів державної влади для здійснення організаційних, юридичних, економічних, фінансових, соціальних заходів щодо забезпечення рівних можливостей участі осіб з інвалідністю в житті суспільства, відновлення та підтримки здоров'я, матеріального забезпечення та охорони інших гарантованих державою прав осіб з інвалідністю. Основними завданнями соціальної захищеності є забезпечення медичних послуг та соціальних гарантій; адаптація житла та місцевої інфраструктури; модернізація освітньої галузі для задоволення потреб ринку праці та забезпечення можливостей навчання впродовж життя; гарантії захисту своїх прав; розроблення та реалізація спеціалізованих програм соціальної інтеграції інституційних груп; запобігання соціальній ізоляції осіб з інвалідністю через інноваційні моделі співпраці з громадськими організаціями. З-поміж завдань виокремлено пріоритетні: автономія та соціальна інклюзія осіб з інвалідністю; відхід від медичної моделі захисту; важливість «транспонації» системи послуг для осіб з інвалідністю, спрямування цих потреб на самостійність та атомізованість індивідуума.

Визначено, що принципами формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю є основоположні вихідні засади, які визнано системними, імперативними й спрямовано на регулювання процесу формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. У системі цих принципів запропоновано виокремлювати дві групи. До першої групи належать загальносистемні: повага до гідності й цінності осіб з інвалідністю; формування недискримінаційного суспільства; визнання прав і гарантування рівності участі в суспільному житті; сприяння автономії та незалежності осіб з інвалідністю; застосування принципу

інклюзивності; сприяння соціальній інтеграції; застосування індивідуального підходу до кожного та ін. У другій групі представлено спеціалізовано-структурні: цільові (принцип єдності мети державної політики щодо соціальної захищеності осіб з інвалідністю; послідовність та взаємоузгодженість заходів впливу стейкхолдерів для досягнення єдиної мети політики; розподіл та делегування цілей конкретним суб'єктам правозастосування); функціональні (формування належного нормативно-правового регулювання; закріплення функцій та повноважень відповідних державних органів та їх посадових осіб, відповідності впливу діяльності на конкретний об'єкт; забезпечення діяльності та підтримки громадських організацій); організаційно-процесуальні (забезпечення форм і методів реалізації політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю; забезпечення заходів відповідного нагляду й контролю за реалізацією державної політики; стимулювання діяльності стейкхолдерів для досягнення мети державної політики).

3. Запропоновано визначати правові засади державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю нормативно-правовою основою, яку представлено системою норм права, закріплених у чинних законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах, де сформульовано мету, завдання, принципи державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, а також окреслено напрями діяльності уповноважених суб'єктів у цій сфері. З огляду на теорію права укладено класифікацію нормативно-правових актів у досліджуваній сфері, у якій представлено 1) міжнародно-правові акти; 2) національні, які також пропонуємо розподілити на конституційно-правові, законодавчі, підзаконні; 3) регіональні акти.

4. Визначено сутність адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Уважаємо, що ці відносини породжені нормами адміністративного права в межах державного управління, їхньою основною метою є створення соціально-правових та інших прав і можливостей, забезпечення соціального захисту осіб з інвалідністю нарівні з іншими громадянами для участі в громадському житті. На підставі основних положень теорії адміністративного права розкрито зміст об'єкта адміністративно-правових відносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Визначено ознаки адміністративно-правих відносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. До них належать такі 1) суб'єктний склад відносин; 2) коло наділених прав і обов'язків цих суб'єктів у досліджуваній сфері; 3) правова природа, зумовлена правовими засадами, які є підґрунтям для становлення державної політики реалізації соціального захисту осіб з інвалідністю та впливають на формування відносин цих суб'єктів; 4) персоніфікація відносин, яка виражається в тому, що державні органи реалізують свою діяльність у сфері соціальної захищеності інвалідів, створюють умови для забезпечення дотримання їхніх прав і свобод і тим самим вступають з інвалідами в правовідносини, що передбачають створення правових, економічних, політичних, соціально-побутових і соціально-психологічних умов

для задоволення потреб цих осіб у відновленні здоров'я, матеріальному забезпеченні, посильній трудовій та громадській діяльності; 5) однією з ознак адміністративно-правових відносин у досліджуваній сфері є настання юридичної відповідальності. Окрім цього, запропоновано авторську класифікацію адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

5. Схарактеризовано суб'єктів держаної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю; виокремлено суб'єктів її формування та суб'єктів реалізації політики в досліджуваній сфері.

Обґрунтовано, що до суб'єктів формування й реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності належать такі: Верховна Рада України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів, Комітет з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування, а також низка комітетів, які опосередковано беруть участь у формуванні державної політики захисту прав і свобод осіб з інвалідністю: Комітет з питань правової політики, Комітет з питань освіти, науки та інновацій, Комітет з питань транспорту й інфраструктури, Уповноважений Ради України з прав людини, Президент України, Офіс Президента України, Рада безбар'єрності.

У процесі аналізу кола повноважень виокремлено три групи суб'єктів реалізації публічної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю та обґрунтовано їхнє місце в цьому етапі: 1) центральні органи виконавчої влади, які мають розгалужену адміністративно-управлінську систему органів з ієрархічним принципом побудови; 2) місцеві державні органи; 3) місцеве самоврядування.

6. З огляду на те, що соціальний захист є складником діяльності держави щодо забезпечення прав і можливостей осіб з інвалідністю нарівні з іншими громадянами, запропоновано авторське визначення методу державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Під цим поняттям слід розуміти способи створення дієвих заходів впливу на формування відносин між суб'єктом владних повноважень та інших учасників для забезпечення реалізації прав і свобод осіб з інвалідністю, їх соціальної захищеності нарівні з іншими особами.

Вивчення загальнотеоретичних підходів класифікації методів і нормативного забезпечення реалізації державної соціальної політики дало змогу диференціювати методи формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю, визначити шляхи реалізації цих методів у правовому аспекті. Зокрема, запропоновано організаційно-розпорядчий метод, який полягає в комплексі організаційних заходів, різної форми впливів на формування політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Соціально-психологічний метод є особливо значущим під час реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Наголошено, що соціально-психологічний метод сприяє оптимізації людей з обмеженими можливостями та осіб з інвалідністю до умов і рівня життєдіяльності суспільства з урахуванням технічного розвитку; пом'якшенню

їх адаптації до соціуму з подальшою можливістю стати активним прошарком прогресивного правового середовища. Цільове призначення впливу соціально-психологічного методу дозволило запропонувати такі групи спрямування: соціальна реабілітація ветеранів війни та інших осіб, які отримали інвалідність унаслідок бойових дій; соціальна активність; формування соціальних і трудових навиків; соціальна мотивація. Метод недопущення дискримінації полягає в тому, що в державній політиці передбачено створення для всіх осіб чи групи осіб рівних можливостей для реалізації їхнього потенціалу, вкладу в розбудову суспільства, активної та повноцінної участі в його житті, забезпечення збалансованості в соціальній захищеності своїх громадян. Правовий метод забезпечує застосування сукупності способів впливу публічних суб'єктів через застосування норм чинного законодавства на регулювання суспільних відносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

7. Унаслідок поглибленого вивчення поглядів учених-адміністративістів окреслено сутність поняття «адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю». На підставі положень адміністративного права визначено сутність та проаналізовано нормотворчі процедури формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні, які становлять упорядковану систему впровадження нормотворчої ініціативи, розгляду, прийняття та підписання правового акта з його офіційним опублікуванням та набуттям чинності. У процесі з'ясування сутності досліджуваного поняття сформульовано основні нормотворчі процедури: 1) процедура висунення пропозиції щодо розроблення або прийняття відповідного нормативно правового акта, тобто документа з чітко визначеними вимогами, окресленими завданнями, який передбачає основні процесуальні аспекти його створення; 2) процедура попереднього розгляду нормативного проєкту з обговоренням громадськістю, поданими зауваженнями й пропозиціями до проєкту, згідно з якими нормативний акт або приймають, або направляють розробникам на доопрацювання; 3) процедура державної реєстрації та офіційного оприлюднення нормативно-правового акта, унаслідок якої нормативний акт доводять до відома осіб та він стає обов'язковим для виконання.

8. З'ясовано, що установчі процедури формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю є правонаділяючим установчо-організаційним процесом щодо формування, ліквідації чи реорганізації суб'єктів права, які у визначеній послідовності реалізують владно-управлінську діяльність, спрямовану на розв'язання конкретних юридичних питань і винесення за ними індивідуальних рішень у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Стверджено, що в системі надання соціальних послуг для осіб з інвалідністю об'єднано такі сектори: державний, комунальний, недержавний. Зазначено, що в громадах органи місцевого самоврядування створили центри для надання соціальних послуг, однак немає чіткого розподілу повноважень щодо соціального захисту й надання соціальних послуг між тими чи тими верствами населення. З огляду на це запропоновано в

центрах соціальних служб виокремити підрозділ з питань соціального захисту осіб з інвалідністю, у функціях якого потрібно передбачати здійснення комплексу заходів, спрямованих на реалізацію на місцевому рівні процедур для задоволення потреб осіб з інвалідністю, зокрема моніторингу оцінки потреб і якості надання тих чи тих послуг особам з інвалідністю.

9. Доведено, що процедури погодження полягають у встановленні порядку здійснення органами виконавчої влади погоджувальних заходів у межах їхніх повноважень, який гарантує заявникам право на отримання документа погодження за умови виконання ними всіх вимог законодавства для його отримання. Узагальнено, що базовими є процедури погодження й установа інвалідності та процедури щодо погодження надання соціальних послуг особам з інвалідністю. Порядок та умови визначення потреб у зв'язку з інвалідністю встановлюють на підставі висновку медико-соціальної експертизи й з урахуванням здібностей до професійної і побутової діяльності особи з інвалідністю. Акцентовано увагу на важливості створення електронної системи з індивідуальним планом допомоги особам з інвалідністю, у складі якої буде інформація щодо потреб осіб, перелік документів, які потрібно збирати людині, та структурні підрозділи, до яких особа може звернутися для підтримки й повернення її до соціально-економічного життя. Засвідчено, що в чинному законодавстві не зазначено такої підстави інвалідності, яка виникла через поранення, контузію, каліцтво, захворювання, одержані у зв'язку з військовими діями. Така ситуація нині вимагає унормування цього питання й внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та Постанови Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. № 1317 «Питання медико-соціальної експертизи».

10. З'ясовано, що суб'єкти державної політики не можуть ефективно реалізувати свої повноваження без взаємодії всіх суб'єктів такої політики, а також з іншими суб'єктами публічної адміністрації та інститутами громадянського суспільства. Визначено, що взаємодія суб'єктів державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю – це передбачена законодавством спільна діяльність суб'єкта державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю та іншого такого суб'єкта або іншого публічного чи приватного суб'єкта, спрямована на забезпечення повноцінної участі осіб з інвалідністю у житті суспільства шляхом реалізації ними своїх прав й обов'язків. Зауважено, що взаємодія таких суб'єктів характеризується насамперед узгодженістю їхніх дій з огляду на різноманітність завдань, визначених чинним законодавством.

Виокремлено такі форми взаємодії суб'єктів державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю: нормотворчі форми, укладення адміністративного договору, інституційні форми, прийняття адміністративних актів або актів юридичних осіб приватного права, обмін інформацією між суб'єктами взаємодії, розроблення та реалізація спільних програм (планів), підготовка й проведення спільних заходів. Класифіковано цю взаємодію за такими критеріями: за суб'єктним складом; за складністю організаційного

механізму форм її вираження; за напрямом впливу на суб'єктів взаємодії; за ступенем відкритості (публічності); за метою взаємодії; за нормативним врегулюванням; за категоріями форм взаємодії.

Наголошено, що взаємодію суб'єктів публічної адміністрації з іншими суб'єктами обумовлено неможливістю самостійного розв'язання покладених на них завдань, її важливою характеристикою є узгодженість між індивідуальними учасниками.

11. Досліджено особливості взаємодії Президента України, Верховної Ради України, правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування з іншими суб'єктами у формуванні та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. З'ясовано декларативність повноважень радника-уповноваженого Президента України з питань безбар'єрності у зв'язку з відсутністю в нього реальних важелів впливу на сферу соціального захисту осіб з інвалідністю. Окрім того констатовано, що Рада безбар'єрності при Кабінеті Міністрів України, попри свій консультативно-дорадчий статус, з огляду на склад її учасників (деякі члени уряду, керівники деяких центральних органів виконавчої влади, інших державних органів та всеукраїнських громадських організацій) може ефективно сприяти взаємодії між ними з питань формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

Запропоновано форми взаємодії правоохоронних органів із суб'єктами формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, з-поміж яких сформовано такі групи: спільна діяльність щодо запобігання та протидії правопорушенням; координація самостійних дій у сфері охорони прав осіб з інвалідністю, що дозволяє усувати дублювання правоохоронних дій; надання правоохоронними органами допомоги суб'єктам формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю під час здійснення ними правоохоронних заходів, а саме: у доступі до приміщень, документації тощо; обмін інформацією.

Досліджено питання взаємодії Збройних Сил України та інших військових формувань із суб'єктами у формуванні та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, зокрема військово-лікарських комісій та медико-соціальних експертних комісій з позиції посилення їхньої взаємодії.

Обґрунтовано, що соціальний захист прав осіб з інвалідністю є різноплановим і потребує спільної взаємоузгодженої діяльності всіх державних інституцій та органів місцевого самоврядування у різних сферах - законодавчій, виконавчій, правоохоронній.

12. Наголошено, що в процесі формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю участь громадянського суспільства може проявлятися не лише у формі діяльності організацій осіб з інвалідністю, але й інших громадських організацій у цій сфері. Визначено, що різноманітність цілей та завдань, що виникають перед суб'єктами формування та реалізації державної політики у сфері соціальної

захищеності осіб з інвалідністю, вимагає розширення ролі та важелів впливу громадських організацій осіб з інвалідністю, а також інших громадських організацій на формування та реалізацію такої державної політики.

З'ясовано особливості участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики в процесі діяльності громадських рад при центральних і місцевих органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування.

Сформульовано принципи взаємодії суб'єктів публічної адміністрації з інститутами громадянського суспільства у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю, зокрема системність, законність, гласність, толерантність, рівність, взаємоповага.

Визначено, що взаємодію суб'єктів публічної адміністрації з інститутами громадянського суспільства можна реалізовувати у формі інформування, консультацій, діалогу та партнерства. Підкреслено, що розширення впливу інститутів громадянського суспільства під час ухвалення суб'єктами публічної адміністрації рішень повинно відбуватися з урахуванням наявності в громадськості належного рівня фахових знань у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю та їх можливості забезпечити справді позитивний вплив на формування та реалізацію державної політики у цій сфері й супроводжуватися пропорційним перекладанням відповідальності за їх неналежне виконання.

13. Досліджено сутність міжнародних стандартів соціальної захищеності осіб з інвалідністю, у яких закріплено достатні умови соціального залучення осіб з інвалідністю до освітнього, трудового, економічного, культурного життя суспільства. Ці міжнародні стандарти класифіковано на ті, які представлено в міжнародних загальних, галузевих актах (захист прав саме осіб з інвалідністю), і ті, що є спеціалізованими (захист прав осіб з інвалідністю в окремій сфері).

Засвідчено поступовий розвиток уявлень про сутність інвалідності та ролі держави в соціальному захисті осіб з інвалідністю від благодійних та медичних уявлень до потреби в комплексному соціальному захисті осіб з інвалідністю й створення умов реалізації їхніх прав як повноцінних членів суспільства.

З'ясовано, що міжнародні стандарти соціальної захищеності осіб з інвалідністю загалом наголошують на важливості забезпечення особам з інвалідністю належного рівня життя поряд з іншими людьми в різноманітних сферах – освітній, трудовій, медичній, інфраструктурній тощо.

Констатовано, що нормотворчість у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю потрібно спрямовувати не копіювання декларативних норм міжнародно-правових документів у цій сфері, а важливо враховувати можливість їх реального виконання. З'ясовано, що міжнародні правові стандарти за своєю суттю є орієнтиром для гуманної та правової ідеології, яку держава має реалізувати у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

14. Обґрунтовано, що проблеми адміністративно-правового регулювання формування та реалізації державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю мають соціально-економічні та політичні передумови, зокрема

вони є наслідком неузгодженості декларативних засад державної політики в цій сфері з їх реальним втіленням у життя.

Виокремлено основні тенденції вдосконалення адміністративно-правового регулювання формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю:

- зміна законодавства з урахуванням національного й міжнародного досвіду;

- розроблення новітніх стандартів і нормативів забезпечення доступності інфраструктури, товарів і послуг для осіб з інвалідністю;

- заохочення інклюзивних практик у трудовій, освітній та інших сферах;

- удосконалення механізмів контролю та нагляду за дотриманням прав осіб з інвалідністю публічними та приватними суб'єктами;

- підвищення правосвідомості суспільства у сфері прав осіб з інвалідністю;

- удосконалення правового регулювання порядку консультацій та співпраці з представниками громадянського суспільства під час формуванні та реалізації державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю;

- подальший розвиток антидискримінаційного законодавства;

- урахування досягнень сучасних технологій;

- подальший розвиток міжнародного співробітництва в цій сфері.

На основі аналізу чинного законодавства запропоновано внести низку змін і доповнень у частині поліпшення формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з огляду на умови воєнного стану та наявність постійної загрози життю й здоров'ю всього цивільного населення, зокрема й цієї категорії осіб, унаслідок повномасштабного вторгнення Росії.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

у яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Фомічов К. С. Проблемні аспекти удосконалення адміністративно-правового регулювання державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю. *Наукові записки. Серія: Право*. 2020. Випуск 8. Спецвипуск. С. 275–280. URL: <https://cutt.ly/lwFpYmUB>.

2. Фомічов К. С. Міжнародні правові стандарти як орієнтир для удосконалення адміністративно-правового регулювання соціального захисту осіб з інвалідністю. *Наукові записки. Серія: Право*. 2021. Випуск 10. Спецвипуск. С. 210–215. URL: <https://cutt.ly/UwFpUg0K>.

3. Фомічов К. С. Поняття та види взаємодії суб'єктів державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 12. С. 340–343. URL: <https://cutt.ly/DwFpOyli>.

4. Фомічов К. С. Державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. 1. С. 337–340. URL: <https://cutt.ly/RwFpOlth>.

5. Фомічов К. С. Завдання державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. 1(33). С. 71–76. URL: <https://cutt.ly/FwFpPjVp>.

6. Фомічов К. С. Класифікація адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Правова позиція*. 2023. № 1(38). С. 49–53. URL: <https://cutt.ly/NwFpApCy>.

7. Фомічов К. С. Адміністративно-правове регулювання взаємодії суб'єктів реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з іншими державними інституціями. *Наукові записки. Серія: Право*. 2023. Випуск 14. С. 128–134. URL: <https://cutt.ly/AwFpAPXr>.

8. Фомічов К. С. Система принципів державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 185–191. URL: <https://cutt.ly/FwFpSjLK>.

9. Фомічов К. С. Адміністративно-правовий аналіз суб'єктного складу формування державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 3. С. 185–190. URL: <https://cutt.ly/swFpFnCP>.

10. Фомічов К. С. Нормотворча діяльність у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. Випуск 2. С. 155–159. URL: <https://cutt.ly/hwFpGUTm>.

11. Фомічов К. С. Теоретико-концептуальні особливості реалізації державної політики у сфері забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю Кабінетом Міністрів України в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Випуск 78: частина 2. С. 122–127. URL: <https://cutt.ly/CwFpHVMV>.

12. Фомічов К. С. Поняття, принципи та основні форми взаємодії суб'єктів державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з громадськістю. *Київський часопис права*. 2023. Випуск 2. С. 106–112. URL: <https://cutt.ly/jwFpL66I>.

13. Фомічов К. С. Правові засади державної політики формування та механізм реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Юридичний бюлетень*. 2023. Випуск 29. С. 264–272. URL: <https://cutt.ly/PwFpZ45J>.

14. Фомічов К. С. Методи реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 2. С. 132–137. URL: <https://cutt.ly/UwFpXYkU>.

15. Фомічов К. С. Міжнародні правові стандарти соціальної захищеності осіб з інвалідністю загального та спеціального спрямування. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2023. Том 34(73) № 3. С. 107–113. URL: <https://cutt.ly/0wFpCyCr>.

16. Фомічов К. С. Окремі види адміністративних процедур щодо формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Науковий вісник Ужгородського національного*

університету. Серія: Право. 2023. Випуск 79: Ч. 2. С. 114–118. URL: <https://cutt.ly/awFpVqHj>.

17. Фомічов К. С. Роль адміністративних процедур в процесі реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Приватне та публічне право*. 2023. № 2/2023. С. 49–52. URL: <https://cutt.ly/uwFpVRwZ>.

18. Фомічов К. С. Адміністративно-правове регулювання взаємодії суб'єктів державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю з правоохоронними органами. *Juris Europensis Scientia*. 2023. № 3. С. 63–68. URL: <https://cutt.ly/ZwFpBaQU>.

19. Sobol Y., Kondratenko V., Okopnyk, O., Fomichov K., Skliarenko I. (2022). Interactions between the international convention and the system of guaranteeing the rights of persons with disabilities in Ukraine. *Cuestiones Políticas*, № 40(74), 662–672. URL: <https://cutt.ly/AwcWgLdy>.

20. Kondratenko, V., Fomichov, K., Bobrishova, L., Seletskyi, O., Shestak, L. (2023). Theoretical and legal approaches regarding the administrative activities of the public authority in safeguarding rights of persons with disabilities. *Cuestiones Políticas*, 41(77), 676–685. URL: <https://cutt.ly/uwcWgvPe>.

21. Fomichov, K., Maksymenko, N., Yunin, O., Rezvorovych, K., & Shevchenko, T. (2023). The essence of administrative legal relations in the sphere of social security for persons with disabilities. *Cuestiones Políticas*, 41(78), 649–661. URL: <https://cutt.ly/4wcWhfwV>.

22. Kozar, Y., Lazariev, V., Kapitanenko, N., Fomichov, K., Horislavska, I., & Hlebova, N. (2023). Normative and Legal Modern Time Terminology: Problem Application Issues. *Revista De La Universidad Del Zulia*, 14(41), 510–525. URL: <https://cutt.ly/GwcWhCkF>.

23. Інтеграція правової системи України в Європейський простір: стан та шляхи розвитку: Монографія. 2-е вид., доп. / Кол. авторів; За заг. ред. В. Г. Гриценко, Є. Ю. Соболь. Кропивницький : ФОП М. Піскова, 2023. 405 с. (авторський внесок: Фомічов К. С. Розділ 10 «Адміністративно-правовий вимір формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідності в умовах євроінтеграційних процесів». С. 242–265, 1,5 друк. арк.)

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

24. Фомічов К. С. Поняття та ознаки взаємодії суб'єктів державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю. *Актуальні проблеми приватного та публічного права*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 94-річчю з дня народження члена-кореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора Процевського О. І. (31 березня 2023 р.). Харків, 2023. С. 528–530.

25. Фомічов К. С. Різновиди взаємодії суб'єктів державної політики у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю. *Правові засади організації та здійснення публічної влади*: збірник тез VI Міжнародної науково-практичної

конференції, присвяченої 85-річчю від дня народження доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 31 березня 2023 р.). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 552–554.

26. Фомічов К. С. Сутність завдань державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. *Актуальні проблеми національного законодавства*. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. (м. Кропивницький, 20 квітня 2023 р.). Ч. 1. Кропивницький, 2023. С. 75–77.

27. Фомічов К. С. Державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (28 квітня 2023 р., м. Тернопіль). Тернопіль, 2023. С. 151–153.

28. Фомічов К. С. До питання визначення дефініції «Завдання державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». *Сектор безпеки України: актуальні питання науки та практики*: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами XI Міжнародної науково-практичної конференції (27–28 квітня 2023 р., м. Харків). Ч. 1. Серія «Сектор безпеки України». Випуск 43. Харків: Друкарня Мадрид, 2023. С. 265–273.

29. Фомічов К. С. Публічно-правове регулювання взаємодії суб'єктів реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з іншими державними інституціями. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів*: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 18–19 травня 2023 р.). Суми: Сумський державний університет, 2023. С. 231–235.

30. Фомічов К. С. Принципи державної політики з формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю: системний підхід. *Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Дніпро, 26 травня 2023 р.). Університет митної справи та фінансів, 2023. С. 56–58.

31. Фомічов К. С. До питання щодо класифікації адміністративних правовідносин у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Права людини та публічне врядування в сучасних умовах*: Матеріали VI Міжнародного правничого форуму. (м. Чернівці, 9 червня 2023 р.). Львів – Торунь: Liha - Pres, 2023. С. 109–113.

32. Фомічов К. С. Особливості здійснення нормотворчої діяльності у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Відкрита наука України: візійний дискурс в умовах воєнного стану*: матеріали II Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (27–29 вересня 2023 р., м. Ужгород). Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2023. С. 468–470.

33. Фомічов К. С. Форми взаємодії суб'єктів державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з громадськістю. *Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики*: збірник матеріалів III Міжнародної конференції (м. Кропивницький, 06 жовтня 2023 р.). Кропивницький: ДонДУВС, 2023. С. 372–375.

34. Фомічов К. С. Реалізація державної політики у сфері забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю Кабінетом Міністрів України в умовах воєнного стану: теоретичний аспект. *Правовий дискурс: Матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів та викладачів закладів вищої освіти*. (м. Черкаси, 12 жовтня 2023 р.). Черкаси, 2023. С. 183–185.

35. Фомічов К. С. Суб'єктний склад формування державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. Інноваційні дослідження та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті: збірник тез доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції до 30-річчя Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, 19 жовтня 2023 р.). Рівне, 2023. Ч. II. С. 67–70.

36. Фомічов К. С. Правові засади державної політики соціальної захищеності осіб з інвалідністю: міжнародно-правовий аспект. *Modern vision of implementing innovations in scientific studies: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the II International Scientific and Theoretical Conference*. (Sofia, Republic of Bulgaria, October 20, 2023). Sofia, Republic of Bulgaria: International Center of Scientific Research, 2023. P. 41–43.

37. Фомічов К. С. До питання визначення дефініції «метод державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю». *International scientific-practical conference “Current issues of science, education and society: theory and practice”*: conference proceedings (Aarhus, Denmark, October 20, 2023). Aarhus, Denmark: Scholarly Publisher ICSSH, 2023. P. 48–49.

38. Фомічов К. С. Основні види адміністративних процедур щодо формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю. *Theoretical and practical scientific achievements: research and results of their implementation: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the V International Scientific and Theoretical Conference*. (Pisa, Italian Republic, October 27, 2023). Pisa, Italian Republic: International Center of Scientific Research, 2023. P. 48–49.

АНОТАЦІЯ

Фомічов К. С. Державна політика формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю: адміністративно-правовий аспект. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Центральнотраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. Кропивницький, 2024.

У дисертації на основі теоретичних напрацювань та узагальнення практики, аналізу норм чинного законодавства, з огляду на міжнародний досвід розкрито адміністративно-правові аспекти особливості формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні.

Визначено, що мета державної політики формування та реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю є продуктом діяльності суб'єктів владних повноважень у тій чи тій сфері державної політики, тобто певним чином є суб'єктивним відбитком об'єктивного. Завдання державної політики є об'єктивною формою її існування, утворюють алгоритм її досягнення, а відповідно до її принципів належать основоположні вихідні засади формування та реалізації державної політики в досліджуваній сфері.

Зазначено, що адміністративні правовідносини у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю ґрунтуються на адміністративно-правових нормах, що регулюють відносини між державою в особі уповноважених суб'єктів державних органів і фізичними та юридичними особами у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, спрямовані на забезпечення фізичних і соціальних потреб таких осіб.

Зауважено, що в основі державної політики реалізації соціальної захищеності осіб з інвалідністю та формування відповідного соціального захисту передбачено цілеспрямовану діяльність уповноважених суб'єктів публічного управління, що реалізується в здійсненні нормативно-правових, організаційних та управлінських заходів у сфері формування та реалізації цієї політики, пошуку форм соціальної захищеності осіб з інвалідністю.

На основі аналізу чинного законодавства запропоновано внесення низки змін та доповнень у частині поліпшення формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з урахуванням умов воєнного стану та наявності постійної загрози життю та здоров'ю всього цивільного населення, зокрема й цієї категорії осіб, унаслідок повномасштабного вторгнення Росії.

Доведено, що адміністративна процедура формування та реалізації державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю є складною системою відносин між державою в особі уповноважених органів та осіб з інвалідністю, що передбачає обов'язкове нормативне встановлення законодавчо визначеного порядку прийняття адміністративних актів або укладення адміністративно-правових договорів щодо діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики під час розгляду та розв'язання індивідуально-конкретних завдань для забезпечення прав і свобод, законних інтересів осіб з інвалідністю.

Підкреслено, що узгодженість дій суб'єктів публічної адміністрації у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю полягає в спільному місці та часі їх реалізації. Взаємодія між суб'єктами публічної адміністрації передбачає виконання різних функцій відповідно до їхньої, встановленої законом компетенції. Це не заміщення одного суб'єкта іншим, а грамотне поєднання

їхніх можливостей для досягнення спільних цілей і завдань, зокрема у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю.

Наголошено, що загальність та універсальність правових вимог міжнародних стандартів соціальної захищеності осіб з інвалідністю вказують на їхню всеосяжність та всеохопність, що вимагає від держави їх належної конкретизації в національному законодавстві. Зауважено, що набір прав на соціальний захист осіб з інвалідністю можна тільки розширювати, а не звужувати, порівняно з такими міжнародними стандартами.

Ключові слова: державна політика у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю, реалізація та формування державної політики, соціальний захист, елементи адміністративно-правових відносин, реабілітація, особи з інвалідністю внаслідок бойових дій, адміністративні процедури, взаємодія суб'єктів, міжнародні стандарти соціальної захищеності.

ABSTRACT

Fomichev K. S. State policy of formation and implementation of social protection of persons with disabilities: administrative and legal aspect. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Legal Sciences on the specialty 12.00.07 "Administrative law and process; finance law; information law". Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University, 2024.

The dissertation, based on theoretical studies and a generalization of practice, analysis of the norms of current legislation, based on international experience, reveals the administrative and legal aspects of the peculiarities of the formation and implementation of state policy in the field of social protection of persons with disabilities in Ukraine.

It was determined that the goal of the state policy of formation and implementation of social protection of persons with disabilities is a product of the activities of subjects of power in one or another sphere of state policy, that is, in a certain way, it is a subjective imprint of the objective. In turn, the tasks of state policy represent an objective form of its existence, forming an algorithm for its achievement, and, accordingly, the principles are the basic starting principles for the formation and implementation of state policy in the researched area.

It is noted that administrative legal relations in the spheres of social security of persons with disabilities are based on administrative and legal norms regulating relations between the state in the person of authorized subjects of state bodies and natural and legal persons in the sphere of social security of persons with disabilities, aimed at ensuring physical and social needs of such persons.

It is noted that the state policy of implementing social protection for persons with disabilities and the formation of appropriate social protection is based on the purposeful activity of authorized public administration entities, is implemented through the implementation of regulatory, organizational and management measures in the field of the formation and implementation of this policy, the invention of forms of social protection persons with disabilities.

Based on the analysis of the current legislation, it is proposed to make a number of changes and additions in terms of improving the formation and implementation of state policy in the field of social protection of persons with disabilities, taking into account the conditions of martial law and the presence of a constant threat to life and health as a result of the full-scale invasion of Russia to the entire civilian population, including this category of persons.

It has been proven that the administrative procedure for the formation and implementation of state policy in the field of social security for persons with disabilities is a complex system of relations between the state in the form of authorized bodies and persons with disabilities, which provides for the mandatory normative establishment of a legally defined procedure for the adoption of administrative acts or the conclusion of administrative legal agreements regarding the activities of the subjects of the formation and implementation of state policy during the consideration and resolution of individual and specific tasks in order to ensure the rights and freedoms, legitimate interests of persons with disabilities.

It is emphasized that the coherence of the actions of public administration subjects in the field of social protection of persons with disabilities requires a common place and time of their implementation. Interaction between subjects of public administration involves the performance of various functions in accordance with their competence established by law. This is not a replacement of one subject by another, but a competent combination of their capabilities to achieve common goals and tasks, in particular, in the field of social protection of persons with disabilities.

It is emphasized that the generality and universality of the legal requirements of the international standards of social protection of persons with disabilities indicate their comprehensive nature, which requires the state to properly specify them in the national legislation. It is emphasized that the set of rights for social protection of persons with disabilities can be expanded, but not narrowed, compared to such international standards.

Keywords: state policy in the field of social security of persons with disabilities, implementation and formation of state policy, social protection, elements of administrative and legal relations, rehabilitation, persons with disabilities as a result of hostilities, administrative procedures, interaction of subjects, international standards of social security

**СВІДОЦТВО ПРО ВНЕСЕННЯ СУБ'ЄКТА ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ ДО ДЕРЖАВНОГО
РЕЄСТРУ ВИДАВЦІВ, ВИГОТІВНИКІВ І РОЗПОВСЮДЖУВАЧІВ ВИДАВНИЧОЇ ПРОДУКЦІЇ
Серія ДК № 1537 від 22.10.2003 р.**

Підп. до друку 25.04.2024 р. Формат 60×90/16. Папір офсетн.
Друк різнограф. Ум. др. арк. 1,9. Тираж 100. Зам. № 9900.

---

*РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧИЙ ВІДДІЛ
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка
25006, Кропивницький, вул. Шевченка, 1.
Тел.: (0522) 24-59-84.
Факс.: (0522) 24-85-44.
E-Mail: mails@cuspu.edu.ua*

